

AZ EDORA KUTATÁS TANULSÁGAI (Overview of the results of the EDORA research)

PLATZ PETRA

Kulcsszavak:

vidékfejlesztés, iparági trendek, scenáriók

A tanulmány az ESPON EDORA 2010-es kutatás tanulságait foglalja össze. Célja, hogy rávilágítson mind módszertani mind szakmai eredményeinek újdonságára. A projekt az európai unió tagországainak különböző adottságú rurális tereinek helyzetét mérte fel város-vidék kapcsolatrendszerre, gazdasági ereje és tudástökéje szempontjából, majd a nemzetközi szakirodalom és az iparági trendek segítségével négy jövőképet dolgozott ki, amelyek hatását értékelte az EDORA kocka alapján tipizált régiókra.

A tanulmány megírását és megjelenését a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0010 azonosító számú, „Tehetséggondozási rendszer és a tudományos-képzési műhelyek fejlesztése a Széchenyi István Egyetemen” című projekt támogatta. A tanulmány az azonos projekt keretei között a Széchenyi István Egyetem Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskolájának „Közép-Európa versenyképessége” c. kutatási témájában készült.

Bevezetés

Az európai rurális térségek fejlődési lehetőségeinek azonosítására 2010-ben egy, a tagállamokat átfogó vizsgálat készül (European Development Opportunities for Rural Areas- későbbiekben „kutatásként” vagy EDORA-ként említve). Az EDORA több lokális munkacsoport segítségével vett mintát az EU területén található különböző adottságú vidékeiről, vizsgálva azok széles spektrumú gazdasági működésének mechanizmusát: a térségi kapcsolatokat, a munkaerő mozgását, az ipari tevékenységet, a kereskedelemet stb.

Az EDORA vizsgálati tárgyának, az Európai Unió tagországainak heterogenitása miatt az alábbiakat mindvégig szem előtt kellett tartani a kutatás folyamatában:

- a tagországok adottságaikban alapvetően különböznek: nyelvükben, kultúrájukban, településszerkezetükben, infrastruktúrájukban, csakúgy, mint földrajzi adottságaik tekintetében érte ezalatt elsősorban méretüket és domborzatukat; így

egyres régiók jól elkülöníthető kompetenciakosarakkal rendelkeznek. Az eltérő kiindulási pontok eltérő fejlődési pályát vetítenek előre és egyedi kitörési pontjaik határozhatók meg;

- a kutatás külön kihangsúlyozza, hogy a vidéki térségek fejlődésének dinamikáját és irányát nagymértékben befolyásolja a várossal való kapcsolatának minősége: a fizikai összeköttetés, az intézmény - és kapcsolatrendszere, mindebből adódóan a vidék funkciói, valamint a humán tőke képzettségének minősége és specializációja.

A kutatás sarokkövei

A kutatás elsődleges célja a regionális sajátosságok megismerése volt

- a mezőgazdaság-centrikusság,
- a város-vidék kapcsolatrendszer és infrastruktúra, valamint
- a tudástőke

jegyében. A kutatás ezért a hagyományos extern makrokörnyezeti tényezőket, a gazdaságot, a társadalmat, a politikát, a környezetet fent említett nézőpontból vizsgálja.

Gazdasági kontextusban a vidéket nem kizárólag a mező – és erdőgazdaságokkal azonosítja, ezért új tipológiát használtak az EDORA-ban. Bevezetésre került a „*New Rural Economy*” fogalma számba véve a második és harmadik szektor aktivitását, amely a városokból centrifugálisan kiterjedő gazdasági tevékenységek kapcsán tapasztalható a várostól nem messze fekvő vidéken. Új kategória a „*Consumption Countryside*”, amely a városról és agglomerációjától távol eső alkalmas területeken nemrég megjelent szolgáltatásokra vonatkozik, melyek döntő hányada a turizmussal kapcsolatos. A „*Para Productivist*” jelenség pedig a vidékre és vidéken kiterjedt kereskedelem hozadéka.

A *társadalmi* tényezők közül a migráció mindenkor aktuális kérdés. Az EDORA kutatásban város – vidék viszonylatban a következőképp értelmezték a jelentését: egyrészt gyakori a képzett munkaerő elszívás a távol eső vidéki területekről, ugyanakkor a jó infrastruktúrával rendelkező a központoktól nem túl távoli vidékekre pedig a városból való kiköltözés figyelhető meg. A kutatók figyelembe vették az elköltözések számát (háztartásonként), mely kitaróan magas a szegény régiókból az EU15 országaiba. Mindemellet az egész kontinensre jellemző a társadalmak előregedése, mely komolyan akadályozza a térségek fejlődését.

A *politikai* tényezők közül a régiók egészére, azaz a központokra és a vidékre egyaránt hatással lévő közszolgáltatásokat és közpolitikákat emelték ki. A jövő tekintetében a legnagyobb volumenű kérdés a jóléti állam fenntarthatóságának terhe, és a szolgáltatói jelleg erősödése a közszolgáltatásokban és a gazdaságban (az

SDL logika⁹² alapján!) egyaránt. Az OECD (2006; 2009) előrejelzései alapján a jóléti államok projektállamokká alakulnak a közeljövőben, amelyet azonban megnehezít a jelenlegi intézményrendszer és bürokrácia, melyek jelenlegi formájukban szerepükből, ill. működési mechanizmusaikból adódóan nem alkalmasak sem az átalakulásra, sem az új körülmények megfelelő kezelésére.

A *környezeti* hatások közül egyértelműen a klímaváltozás hatásai fontosak – és kezelendők elsősorban Európai Unió szinten. Az éghajlatváltozás összes hatása egyenként nagy szerepet játszik Európa életében: a mezőgazdaságban, a élelmiszer – és energiaellátásban, a jelenlegi gazdasági és kereskedelmi gyakorlatok fenntartásában. A mezőgazdaság és a turizmus vonatkozásában főképp az előrejelelhetőséget nehezíti meg. Összességében a termelékeny vagy hasznos időszak drasztikus csökkenésével nézünk szembe.

Az EDORA figyelembe vesz egyéb, nemzetközi szakirodalomban újonnan publikált tudományos eredményeket (pl. Braithwaite, 2009; Copus- Johansson-McQuaid, 2007; Talbot, 2008; Barca, 2009; Faludi, 2009; Eaves, 2006).

A kutatás így szisztematikusan megkülönböztet

- kemény (hard) faktorokat: a természeti erőforrások, a táj, a fizikai infrastruktúra, az épületek és
- lágy (soft) faktorokat: a helyi munkaerő képzettsége és kapacitása, a vállalkozói kultúra és innovativitás, az üzleti hálózatok jellemzői, az önkormányzatok és intézményeik működése stb.
- A kevésbé megfogható regionális javak fontosságának elismerése vezetett arra, hogy a közösségi tőkét részletesen bontsák fel. A tőke hét megjelenési formáját így Camagni (2008) alapján: pénzügyi, épített, társadalmi, emberi, természeti, kulturális és politikai, melyeket átszövi a kapcsolati tőket. A kapcsolati tőke és társadalmi tőke, valamint a hálózatosodás mértéke nagyban befolyásolják a helyi ko-operációt.

Fentiek alapján az EDORA kialakította a kutatás szerkezeti vázát, az EDORA kockát, amely alapján a három vizsgálati fókuszot értékeli. Az EDORA kocka skálája a következő dimenziók mentén terjed ki:

- vidékiség/hozzáférhetőség szerint a nem városi régiók lehetnek közepesen hozzáférhetőek, közepesen elzértak/távoliak, túlnyomórészt hozzéréhetőke, vagy túlnyomórészt elzért/távoli
- gazdasági szerkezetátalakítás szerint 13 indikátort alapján a következő klasszifikációt alkalmazták: agrárium, fogyasztó vidék, változatos – erős iparral, vagy változatos – erősen piac orientált szolgáltatási szektorral

⁹² A Service Dominant Logicról bővebben: Vargo, S –Lusch, R (2004) Evolving to a New Dominant Logic for Marketing Journal of Marketing, January

- teljesítmény szerint prosperáló (szó szerinti fordításban felhalmozó (accumulating)), átlag feletti, átlag alatti, és hanyatló (szó szerinti fordításban kimerülő (depleting)) csoportokba sorolhatjuk a régiókat.

A skálákon való megfelelő elhelyezéshez 9 proxyt rendeltek: demográfia, foglalkoztatottság, üzleti fejlődés, kapcsolatrendszer, kulturális örökség az általános szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség mértéke, az intézményrendszer kiépítettsége, kapacitása és elérhetősége, a klímaváltozásra adott válasz, a farmgazdaságok struktúrája.

Az EDORA projekt visszautasította a sematikus szektorális megközelítés a vidéki fejlődés lehetőségeinek azonosítására. Ellentétben egy igazi vidékhez illő, tudományos eredményeken nyugvó megközelítést dolgozott ki a rurális térségeket társadalmi – gazdasági egységben nézve, azt holisztikusan vizsgálva. A kvalitatív-szerű elemzés központjában az egyéni történetek állnak: esettanulmány jelleggel. Saját adatbázisán így a valóság leképezésére egy innovatív tipológiarendszert hozott létre.

A kutatásban szereplő partnerek és vizsgált régiók

Az 1. táblázat mutatja, hogy az EDORA hat partnere tizenkét esettanulmányt készített országonként kettőt, illetve Észak-Európára vonatkoztatva egyet egyet Svédországból és Finnországból. A 2. táblázatban

1. TÁBLÁZAT
A kutatásban szereplő régiók
(Regions involved in the project)

Ország	Régió 1	Régió 2	Partner
Nagy-Britannia	North Yorkshire	Skye	Newcastle University
Spanyolország	La Rioja	Teruel	University of Valencia
Németország	Mansfeld-Sudharz	Neumarkt	Dortmund University of Technology
Szlovénia	Osrednjeslovenska	Zasavska	University of Ljubljana
Lengyelország	Chemsko-Zamojski	Ostrolecko-Siedlecki	Polish Academy of Science
Észak-Európa	Jonkoping (Svédország)	South Savo (Finnország)	Nordregio

Forrás: a szerző szerkesztése az EDORA (2010) alapján

2. TÁBLÁZAT
A kutatásban szereplő régiók jellemzése
(Classification of the regions involved in the project)

Ország	Régió	Típusa	Elhelyezkedé	Beállítottsága	Fejlődési
--------	-------	--------	--------------	----------------	-----------

g			se		szintje
Kelet GER	Mansfeld-Suedharz	közepes fejlettségű	városhoz közeli	diverzifikált, erősen piacorientált	hanyagló
PL	Chelmsko- Zamojski	túlnyomóan vidéki	városhoz közeli	diverzifikált, erősen piacorientált	hanyagló
SLO	Osrednjeslovenska	közepes fejlettségű	városhoz közeli	fogyasztó vidék	felhalmozó
GB	North Yorkshire	közepes fejlettségű	városhoz közeli	diverzifikált, erősen piacorientált	felhalmozó
GER	Neumarkt	túlnyomóan vidéki	városhoz közeli	diverzifikált, erősen piacorientált	felhalmozó
Sw	Jonkoping	túlnyomóan vidéki	városhoz közeli	fogyasztó vidék	átlag feletti teljesítmény
GB	Skye and Lochalsh	túlnyomóan vidéki	távoli	fogyasztó vidék	átlag feletti teljesítmény
ESP	Teruel	túlnyomóan vidéki	távoli	diverzifikált, erősen ipar orientált	hanyagló
ESP	La Rioja	közepes fejlettségű	városhoz közeli	diverzifikált, erősen ipar orientált	felhalmozó
PL	Ostrolecko- Siedlecki	túlnyomóan vidéki	városhoz közeli	agrárorientált	hanyagló
F	South Savo	túlnyomóan vidéki	távoli	diverzifikált, erősen piacorientált	átlagos teljesítmény alatt
SLO	Zasavska	közepes fejlettségű	városhoz közeli	diverzifikált, erősen ipar orientált	átlagos teljesítmény alatt

Forrás: a szerző szerkesztése az EDORA (2010) alapján

A *Mansfeld-Suedharz* régióban a fő város földrajzilag ugyan közel van, de a határon – vagy vérkeringésen – kívül esik, vagyis a város –vidék kapcsolata nem erőteljes. A kommunizmus bukása óta szinte az összes iparág összeomlott, 20%-os népességvesztést szenvedett el a régió 1989-2005 között, míg a munkanélküliségi ráta 20%-on stagnált a nevezett időszakban. Jelenleg a Hartz-hegységre alapozott turisztikai fejlesztésben bíznak, infrastruktúrális kapcsolatot kiépítve Halle, Erfurt és Göttingen városokkal.

Chelmsko-Zamojski Lengyelország keleti határán fekszik, az EU szempontjából periférián, külön megnehezítve a nem EU tagállam Ukrajnával való cserét. A közeli városoknak nincs nagy befolyása a vidék fejlődésére, helyette azonban a számos kisváros együttese meghatározó. Előállítják a szolgáltatásokat, piaci és adminisztratív funkciókat látnak el, valamint a foglalkoztatottak 55%-a a mezőgazdaságban dolgozik. A 20-40 éves korosztály szinte teljes egészében elvándorolt. Kötési pontot szintén a turizmusban látnak, speciális vonzerőnek és megfelelő infrastruktúrának is híján vannak.

Osrednjeslovenska régióban helyezkedik el a főváros, Ljubljana, amely az országgal ellentétben önmagában az Uniós átlag fölötti társadalmi-gazdasági indikátorokkal rendelkezik. *Osrednjeslovenska* egy mágnes, amely munkavállalókat, diákokat és turistákat vonz, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya kevesebb, mint 1%. A fő bevételi források a szolgáltatási szektorban találhatók. Jellemzően KKV-m működnek, főleg Ljubljában.

North Yorkshireben két 50.000 fő feletti település található, amelyek között jó összeköttetés található mind infrastruktúráisan mind hálózatosodás tekintetében ellentétben a régió városoktól távol eső területeivel, amelyek minimális szolgáltatásokat nyújtanak és kevés gazdasági lehetőségük van, bár *North Yorkshire* összességében gazdag régiónak számít. A legnagyobb munkáltatónak a közsféra és a turizmus számítanak.

Neumarkt három meghatározó jelentőségű város által bezárt területen helyezkedik el, a majdnem mindenhol elérhető a régió valamely központja 45 perc alatt. A régió északi része sűrűn lakott ipari körzet, a déli alacsonyabb népsűrűséggel bír, és kevésbé produktív. *Neumarkt* esetében világosan kirajzolódnak a fejlődési trendek: a vidékre vonulás, a bejárás, a helyi turizmus – bár ezek adminisztratív háttere és kormányzása hibrid volta miatt még nem működik kellő gyakorlatiassággal.

Jonköping megyét szintén három város fogja közre. A városok közelsége 'átjárhatóvá' teszi a vidéket, a túlzott városiasodást a kormányzat a következő intervencióval szabályozza: megállapította a szolgáltatások hierarchiáját, amely alapján elosztotta azokat a különböző települések között. A másik meghatározó politika részükről a vidék és a város kapcsolatának elmélyítést rugalmas életstílus modellekkel. A gazdaság változatos, sokféle KKV működik, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 4%. A nyitott vidék közjóságnak számít: hozzáférhető, fogyasztásra és rekreációra alkalmas.

A *Skye és Lochalsh* régió számos szigetet foglal magában. Meghatározó szigete *Skye*, amely a szárazfölddel híd köt össze. Az utóbbi évtizedek óta folyamatosan tartó népességcsökkenést regisztráltak, aminek eredményeként a 45-64 éves korosztály került túlsúlyba a régióban. A lakók a gall nyelvet beszélik, mely egyedi kulturális identitást kölcsönöz a területnek. Mindez hozzájárul *Skye* varázsához, amely a turisták szemében egyenlő az ellenállhatatlan vonzerővel. A régió reneszánszát emeli, hogy a természeti és a kulturális örökségek mellett a rekreáció feltételei biztosítottak. A fő probléma így is a turizmusbeli foglalkoztatás szezonálisából és a több munkavállalásból adódik.

Teruel minden jelentős várostól elszigetelt topográfiaiilag. A helyi lakosok megüresedett telkeit fiatal latin-amerikaiak, afrikaiak és mindenekelőtt románok foglalták el – az azonban még nem dőlt el, hogy a migránsok mennyire tartósan élnek *Teruelben*. A régió legnagyobb munkáltatója a közsféra, és a mezőgazdasággal kapcsolatos iparágak. Terveik szerint az extrém turizmustól várják a feljlesztést.

La Riojában markáns kettősség figyelhető meg: az északi területek sűrűn lakottak, a déli hegyes vidékekről folyamatosan elköltöznek az odaszületők.

Különösen a déli régióban jelentős a mezőgazdasági tevékenység, a bortermelés és a kertészet. A tradicionális borexport célpontja Franciaország. La Riojába is jelentős bevándorló érezik jobbára Markokkóból és Romániából. A régió az aránytalan népsűrűség és lehetőségek miatt nagy belső különbségeket mutat.

Ostrolecko-Siedlecki két várost foglal magában, Ostrolekát és Siedlicet, bár Varsó is könnyen elérhető a régió bizonyos pontjaiból. A főváros főként a fiatal, képzett munkaerő számára jelent potenciált. A régióban a népesség a két városba koncentrálódik, illetve a régió összességében a lélekszám fokozatosan csökken. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 40-50%, mivel a terület déli része élelmiszertermelésre kiválóan alkalmas. Északon főként állattartással foglalkoznak. Az igényes földművelés az agroturizmus célpontjává tette, bár ez a részleges siker nem biztosítja a folyamatos jólétet és anyagi biztonságot az egész lakosságnak.

South Savo délkelet Finnországban található, a fővárostól 230 km-re. A terület 25%-a tóval borított, 85%-a erdővel. A régióban folyamatosan tapasztalható az elvándorlás, amely főként a fiatalokat és a nőket érinti, akiket a tanulás motivál. A természeti adottságok miatt népszerű turisztikai desztináció illetőleg hétvégi hely vagy második otthon a közeli városiaknak. Imázsa az 'ökoprovincia', mivel organikus gazdálkodás folyik a területen. Fejlesztési terveikben a fenntarthatóság az elsődleges irányelv.

Zasavska hagyományos gazdasága bányászaton és nehéziparon alapszik. A posztoszocialista korszakban a posztindusztriális hanyatlás és a környezet nagyfokú károsodása jellemezte. Mára Szlovénia legelmaradottabb régiójává vált. Jelentős problémája az elvándorlás, a munkanélküliség és a rossz egészségügyi állapotok. Bár az utóbbi évek gazdaságélénkítő programjai szignifikáns növekedést eredményeztek, a problémák gyökerét nem sikerül megszüntetni: nem sikerült a technológiai felzárkóztatás, így pillanatnyilag a turizmusfejlesztésre is alkalmatlan.

Szcenáriók

1. Szcenárió (S1: fokozatos klímaváltozás + nagyon szabályozatlan piacgazdaság)

A 2007-2008-as pénzügyi világválság ellenére a pénzügyi piacok szignifikáns szabályozás nélkül is működnek, azonban ez nem csökkenti a 2030-ra előrejelzett második pénzügyi összeomlás bekövetkezésének valószínűségét. A klímaváltozás alakulásáról pontos jelentésekkel lát el az Intergovernmental Panel on Climate Change (Klímaváltozással Kapcsolatos Kormányközi Panel). A klímaváltozás fokozottan érvényesül néhány régióban, különösképp a déliekben, a keletiekben és a közép-európaiakban, érzékelhetően a növekvő átlaghőmérséklet és a csökkenő csapadék tekintetében. Az észak – és nyugat – európai régiókban csakugyan átlaghőmérséklet-emelkedés várható, különösen a téli hónapokban. A fokozatosságból adódóan a kormányoknak volt lehetősége felkészülni a változás kezelésére és mérséklésére, így például a koppenhágai Klímaváltozás egyezményt következetesen betartják, amely a nemzetközi kereskedelmi gyakorlat megújítását eredményezte. A vidéki területek, amelyek gazdasági és társadalmi mintázatukban heterogének, tovább diverzifikálódtak, és az EU átlag alá süllyednek. A perifériák és

a városoktól elzárt, nehezen megközelíthető régiók lakossága folyamatosan csökken, különösen a fiatalok elvándorlása figyelhető meg; ugyanakkor a hozzáférhető, urbánus régiók lakosság növekszik. Mindez alátámasztja a vidékek versenyét az energiatermelésért, amelyre természeti erőforrásokat használnának, kizorítva ezzel a tradicionális mezőgazdasági tevékenységeket (pl. halászat). Az energiagazdaság gyors növekedése széles spektrumú következményekkel jár a régióra vonatkozóan. Azok az agrárorientált területek, amelyek sikeresen átalakulnak energiaelőállító régióvá jelentős belső fejlődést produkálnak, míg a limitált területi tőkével (főként humán és pénzügyi) rendelkezők épp az ellenkező irányba haladnak.

Ezért aztán megoldandó kérdés lesz az elégséges élelmiszerellátás és az emisszió további kontrollja.

A klímaváltozás változatos növekedési esélyeket villant fel, például a biotechnológiák bevezetését a mezőgazdaságba. Azokat a régiók, ahol jelentős az agrárium, de nem tudtak átállni, a megújuló energiaforrások kihasználása felé kell lépéseket tenniük.

Az ipari tevékenységek 2030-ig tovább hanyatlanak 2030-ig, az ipar mobil abban az értelemben, hogy mindig az olcsó munkaerőt biztosító régiókba települ át. A kutatással és designnal kapcsolatos tevékenységek iránt nagyban megnő a kereslet, csak úgy mint a harmadik szektor számára nyújtott pénzügyi szolgáltatások és üzleti modellek iránt. Előbb említett iparágak fejlődése azonban nem mehet végbe a képzett munkaerő hiányában, melyet térben nagyon nehéz koncentrálni, így nő meg a szerepe a telekommunikációnak egy-egy régió esetében.

2. Szenárió (S2: fokozatos klímaváltozás + jelentős piaci szabályozás)

A 2007-2008-as pénzügyi piac összeomlását követően az állami támogatások jelentkezése miatt megnőtt a kereslet a tőke – és árupiaci regulációra. Az egész Európai Unióban, különösen a déli és keleti tagállamok eszközöltek nagyobb fokú szabályozást. Az euró fizetőképes maradt. Ez a keret adja meg a politikai, társadalmi és gazdasági változások feltételeit 2030-ig. A relatív tőkehiány a piacok szabályozásának és a magas adóknak, a feltőkésített bankrendszernek és a magánszektor megnehezített működésének köszönhető. Számos tagállam esetében a külföldi kölcsönök miatt nagy teher hárult a közszektorra. Említett változások eredményeként több kezelhetetlen helyzet állt elő; mint a klímaváltozás okozta drasztikusan megnövekedett energia költségek. Az apránként lezajlott klímaváltozás a gazdasági tevékenységeket jelentősen visszavetette. Az árvizek és az aszályok a települések mintázatát rendezték át, valamint az élelmiszerelőállítás. 2020-at követően a növekvő kereslet mellett a fosszilis források apadásának következményeként az energia költségek drasztikusan megemelkedtek. Ezek a költségek visszavetik a gazdasági növekedést, a tagállamok elkezdnek a nukleáris energiába invesztálni. A rurális régiók előtt egy társadalmi, gazdasági és környezeti kihívásokat tartogató időszak áll, az elégséges tőke hiányában nem valósulhat meg a gazdasági sokszínűség. A mezőgazdaság konszolidációja, melyet a pénzügyi kockázatok csökkentése inspirált, az időjárás viszontagságai miatt meghúsulhat, amely nem változtat a vidéki elvándorláson. A változatos klíma és annak

termelékenységre való hatásai az élelmiszeripari vertikális lánc integrációjához vezetnek. Az ipari tevékenységek egy része újjászülethet a változó versenyelőnyöknek köszönhetően, elsősorban a növekvő haza és nemzetközi szállítási költségek tekintetében. A tercier szektor fontos marad, de relatíve limitált növekedési lehetőségek mellett a nehezen hozzáférhető tőke és a csökkenő vásárlói költség miatt.

3.Szenárió (S3: gyors klímaváltozás + nagymértékű piaci szabályozás)

A 2010 és 2030 közötti időszakban gyors klímaváltozást tapasztalhatunk, amely átrendezi a társadalmi és gazdasági viszonyokat. A változások mértéke és térbeli elhelyezkedése a gazdasági tevékenységek és az erőforrások értékének alapvető újragondolást igényli. A föld már nem csak a hagyományos termelési színtér, hanem elhelyezkedéséből adódóan az extrém időjárási események elől mentességet adhat. Az rapid élelmiszer – és energiaár-növekedésnek köszönhetően példátlan mértékű beruházás indul meg a megújuló energiaforrásokban és a biotechnológiai vállalkozásokba mind a magánszféra mind a közszféra részéről. A kevés széndioxidot igénylő berendezésre való átállás 10 éves periódust fog át, mely során a tagállamok limitálják az üvegházhatást és igyekeznek enyhíteni a gazdaság és társadalom fosszília-függését. A gyors átállásba belekalkulálva a rövid távú nem elegendő nukleáris vagy megújuló energiaforrás biztosítása mellett szignifikánsan megnöveli a bio-üzemanyag termelést. A magántőke-alapok és más tőkeforrások jelentős földbirtok holdingok felhalmozódásához vezetnek, amely szerkezetváltozás okoz az élelmiszer –és energiaiparban. A tagállamok kísérletet tesznek a szeszélyes időjárás okozta váratlan káresemények (pl. árvizek) kiküszöbölésére erdészeti és technológia megoldásokkal. Ezek a fejlemények hiányokat okozhatnak olyan kulcsterületeken, mint a mezőgazdasági termelés, a biotechnológiák és egyéb termelési rendszerek alkalmazása. Az újrahasznosítás, a személgazdálkodás kritikus ponttá vált a talaj épségének megőrzése szempontjából. Míg a vidéki területen egyrészt szignifikáns gazdasági tevékenység tapasztalható a jólétet csak a koncentrált nagyvállalatok, a a földbirtokosok és az új termelési technikák birtoklói érik el. A termelést és a vele kapcsolatos rizikót a föld – és technológiabirtokosok vállalják. Előbbi a változásokat a harmadik szektor növekedése inspirálta. A K+F, a pénzügyi szolgáltatások és a 'tapasztalati gazdaság' a legnagyobb mértékben növekvő területek, melyek leggyakrabban a városi és hozzáférhető vidéki területek határán találhatók meg. A 'tapasztalati gazdaság' fejlődése a vidékre jövedelmező hatással van, hiszen az értéket a régió kívülről elhelyezkedő cégek hozzák.

4.Szenárió (S4: gyors klímaváltozás + nagyban szabályozott piacgazdaság)

A klímaváltozásból adódó társadalmi, gazdasági és környezeti krízis az EU minden tagországát a legjobb válasz megtalálására motiválja. Világossá válik, hogy az általános népeesség, nem bízva a politikai vezetőkben, nem kíván társadalmi választ adni a gyors klímaváltozásból adódó sokrétű problémára, ezért a feladat így a vállalkozásokra hárul, közben nyomást gyakorolva az áteneti gazdaságokra, hogy

fenntartható működésre rendezkedjenek be. A nukleáris energia bár kézenfekvő megoldásnak tűnik, sem rövid sem középtávon nem elégítheti ki a keresletet, mivel fenntartásuk és fejlesztésük az állam részéről túl nagy ráfordításba kerülne. A kormányok szigorúan szabályozzák a földhasználatot, különösen korlátozva a lakásépítést a nyílt vidéken. A rurális települések már létező kisvárosokban és falvakban koncentrálnak. A déli, és közép-kelet-európai régiókban jelentős népességsökkenés tapasztalható, ugyanakkor a migráció miatt az északi és nyugai területek lakossága megnő. Az üvegházhatás megfékezése miatt a közlekedésben és a szállítmányozásban fosszilis tüzelőanyagokat használnak. Az átállás során jelentős beruházások történnek a tömegközlekedésbe, az elektromos járművek fejlesztésébe. Kezdeben prioritást élvezett az élelmiszertermelés, különösen a növénytermesztés.

2030-ra az újratervezett CAP segítségével elérhető a 80%-os élelmiszeri önellátás. Ez a siker a helyi és regionális élelmiszerrendszerek promócióján keresztül valósul meg. A közpolitika legfőbb célja a fenntartható termelés és fogyasztás biztosítása; a harmadik szektor térhódítása folytatódik, de lassul, és ismét a mezőgazdaságra és az iparra irányul a figyelem.

A scenáriók értékelése

Azért, hogy jobban megértsük a scenáriók preferenciái közti különbségeket a fejezet az egyes jövőképek értékelését mutatja be. Az értékelést a 2. táblázat foglalja össze.

3. TÁBLÁZAT

A scenáriók hatása a régiótípusokra

(Effects of the scenarios on the regions)

Régió/Scenárió	S1	S2	S3	S4
agrárgazdaság	negatív	semleges	negatív	pozitív
fogyasztó vidék	semleges vagy pozitív	negatív	negatív	pozitív
diverzifikált	semleges vagy pozitív	negatív (piaci) /semleges (másodlagos)	pozitív	negatív

Forrás: a szerző szerkesztése az EDORA (2010) alapján

Az S1 negatív képet vetít elő az EDORA-ban tipologizált agrárgazdaságok számára, ugyanakkor semleges vagy pozitív hatást fejt ki a fogyasztó vidék kategóriára, és különösen prosperáló jövőképpel kecsegtet a diverzifikált területeknek, ahol a piaci szolgáltatási szektor a legerősebb.

Az S2 esetében a régiókat két jól elkülöníthető csoportba sorolhatjuk: egy, amely nagyban pozitív, míg a másik kimondottan negatív. Egyenlő számú pozitív és negatív eredményt ért el az agrárgazdaság számára, míg a fogyasztó vidék és a diverzifikált (fontos piaci szolgáltatásokkal) inkább negatív kimeletelt tartogat a scenárió. Csak a diverzifikált (fontos másodszektorral bíró) régiók számára pozitív némileg az S2.

Az S3 jól átlátható, azonban negatív jövőképet vázolt fel az agrárgazdaságok és a fogyasztó vidékek számára, ugyanakkor ebből az irányból a diverzifikált régiók profitálni fognak.

Az S4 a legmegosztóbb mindet egybevéve. Nagyon nehéz megállapítani, hogy pontosan mely régiók profitálnának és mennyit a realizálódásából. A diverzifikált régiók mindegyikének (piaci szolgáltatások és ipari szektor súlyponttal egyaránt) negatív lenne, míg az agrárgazdaságok és a fogyasztó vidékek számára pozitív kimenetele lenne. Hatz (2012) kutatásában megerősíti, hogy a városok jelenleg gyakorlatilag a fogyasztás aktív szinterei valószínűsíthetjük, hogy ez nem jelent kizárólagosságot a vidékkel való összefüggésben, és a környezeti változások következményeként a rurális területeken is kialakulhatnak jelentős forgalmú fogyasztói terek – amely stabilitást adhat bizonyos típusú vidékeknek.

Megállapítások

Az EDORA kutatás célja, hogy a klímaváltozás közvetlen és közvetett hatásaira mutasson rá, különösen a vidékre, annak gazdálkodására és életmódjára vonatkozóan. Ebben a kontextusban az EDORA a már napjainkban érezhető, főként gazdasági folyamatok változására hívja fel a figyelmet és tesz javaslatot a szükséges konroll lépésekre. Az előrejelzési technikáikat az európai vidéki területekre dolgozta ki, hogy valós alapokon nyugvó, értékes kiindulópontot nyújtson a klímaváltozás hatásainak kezelésére úgy, hogy az szinkronban maradjon az eddig követett kohéziós politikával.

Az EDORA egy konceptuális jelentés: előtérbe helyezi a lokális életmódot – a problémákkal és erőforrásokkal együtt. A mikrokörnyezet megismerésével kíván megoldást nyújtani a mindenütt jelentkező változásokra. A „lokális kapacitás” változó az, amely a régiók közötti különbségeket meghatározza. A „lokális kapacitás” és előnyeinek érvényesítése a Kohéziós politikában az „eszköz-alapú fejlődésben” vagy a „területi tőke” között jelenhet meg.

Az EDORA tipizálást követően a vidékekcsoportokra vonatkozó legfontosabb megállapításai a következők:

- Azok a régiók, amelyekben az agrárium a legnagyobb szerepet játssza a helyi gazdaságban az EU földrajzi perifériáján egy keleti – déli ívben helyezkednek el. Ott a régiók mintázata homogén; és egyértelműen meghatározható a régió jellege.
- Az Európai Unió többi részén a fogyasztó vidék és a változatos vidék ipar vagy szolgáltatás többlettel átfedésekben van. Megállapítható, hogy a „patchwork” régiók közül a piaci szolgáltatások ott dominánsak, ahol a régió könnyen megközelíthető.
- Általánosságban elmondhatjuk, hogy az agrárrégiók relatíve inaktívak, szinte mindenben a hanyatló régiók jegyeit hordozzák. Sőt, azok a változatos régiók, ahol az ipar meghatározó szintén gyengén teljesítenek, talán mert erősen függenek a leépülő feldolgozóipartól.

- A fogyasztó vidék és a szolgáltatásokra épülő változatos vidékek magasan teljesítenek és nagy valószínűséggel a prosperáló/felhalmozó kategóriában megőrzik a helyüket a közeljövőben.

Jegyzet

- ¹ A Service Dominant Logicroól bővebben: Vargo, S –Lusch, R (2004) Evolving to a New Dominant Logic for Marketing Journal of Marketing, January

Irodalom

- Barca, F. (2009). An Agenda for a reformed cohesion policy, A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations.
- Braithwaite; K. (2009). Building on What You Have Got – A guide to Optimising Assets, The Rural Action Research Programme Briefing Series, Carnegie UK Trust, Dunfermline (UK).
- Camagni, R. (2008). Regional Competitiveness: Towards a Concept of Territorial Capital, in: Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe, Springer, Berlin-Heidelberg, pp.33-47.
- Copus A K, Johansson M, and McQuaid R, (2007), One size fits all? – Implications for rural development policy of macro-scale patterns of regional differentiation, Eurochoices, Blackwell, 6(3) pp13-21
- EDORA Draft Final Report: Version 1, 30/04/2010 Part A and Part B http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/edora.html Letöltve: 2013/03/29
- Eaves, E., (2006) The Futurists. Forbes New York. Emery, M. and Flora, C. (2006). Spiraling-Up: Mapping Community Transformation with Community Capitals Framework, in: Journal of the Community Development Society, Vol.37, No.1.
- Faludi, A. (2009), Territorial Cohesion under the Looking Glass, Synthesis paper about the history of the concept and policy background to territorial cohesion.
- Hatz, G. (2012): volkskultur21@konsum.raum.com. Die mythotypische Morphologie der Wiener City als Raum des Konsums. In: Österreichisches Volksliedwerk (Hrsg.): Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerks 61/2012. Wien: Mille Tre Verlag. S. 61-71.
- OECD (2006). The New Rural Paradigm, Policies and Governance. OECD Rural Policy Reviews, Paris.
- OECD (2009), Assessing the paradigm shift: New policy approaches to rural development in OECD countries, GOV/TDPC/RUR(2009)1, Paris.
- OECD (2009). Regions Matter, Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth, Paris.
- Talbot, H., Thompson, N. and Ward, N. (2008). EU Policies and Governance in Rural Areas, FP6 project "Foresight Analysis of Rural areas Of Europe" (FARO) no.44494, Deliverable 3.1, Newcastle, UK.

OVERVIEW OF THE RESULTS OF THE EDORA RESERACH

PLATZ, PETRA

The results of the European Development Opportunities for Rural Areas (EDORA) project was released in 2010. The research was conducted in order to identify the level of the determining competences (economic strengths, urban-rural cooperation, and knowledge power) of certain rural regions of the European Union. The EDORA run with the help of local scientific teams, who discovered their area within the same framework. Their analyses were converted into case studies. Through these soft results four different scenarios were developed and evaluated. The EDORA's main criterion was to give a coherent answer to the socio-economic effects of the climate change.